

TƏLƏBƏ HÜQUQŞÜNASLAR ÜÇÜN TƏLİM PROQRAMI

Proqramın məqsədi - Yerli məhkəmələr və Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsi üzrə tələbə hüquqşünasların təcrübə qazanmasını təmin etməkdir.

Proqramın məzmunu - Təlim müddətində iştirakçılar Azərbaycanda olan məhkəmə sistemi və Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsi haqqında nəzəri məlumat alırlar. Bundan başqa, məhkəmə nədir, necə formalaşır, səlahiyyətlərinə nələr daxildir kimi suallara cavab axtarırlar. Təlimin əsas hissəsi praktikaya yönümlüdür və bu hissədə tələbələr bütün məhkəmə instansiyalarına hipotetik və ya real işlər əsasında şikayətlər hazırlayırlar.

Proqramdan istifadə qaydaları - Bu proqram Media Hüquq Qrupunun (MRG) təşəbbüsü ilə hüquqşünas-təlimçilər Emin Abbasov və Vəfa Rüstəm tərəfindən hazırlanıb. Proqramın tam və ya bir hissəsindən faydalanmaq istəyənlərdən MRG-nin və eləcə də, Emin Abbasov və Vəfa Rüstəmin adlarını qeyd etməyi xahiş edirik.

Proqramın mövzuları

Birinci instansiya məhkəməsi

- a. *Birinci instansiya məhkəməsinə ərizənin hazırlanmasının izahı*
- b. *Qanunverciliyin və presedent hüququnun istifadə qaydası, faktların düzgün təhlili, hüquqi arqumentlərin hazırlanması*
- c. *Kazus həlli*

Birinci instansiya məhkəməsi üçün təlim proqramının məzmunu

Birinci instansiya məhkəmələrində işlərin aparılması
bacarıqlarının artırılması

PPT

İddia ərizəsinin verilməsi

İddia ərizəsində göstərməlidir:

149.2.1. ərizənin verildiyi məhkəmənin adı;

149.2.2. işdə iştirak edən şəxslərin adları, onların poçt ünvanları;

149.2.3. iddiaçının və ya ərizəçinin tələbi, onların öz tələblərini əsaslandırdıqları hallar, iddia bir neçə cavabdehə verildikdə isə onların hər birinə qarşı yönələn tələb;

149.2.4. müqavilə ilə və ya həmin kateqoriya işlər üçün qanunla bu nəzərdə tutulmuşsa, cavabdehlə mübahisənin məhkəməyə qədər (pretenziya qaydasında) nizama salınmasına riayət edilməsinə dair məlumat;

149.2.5. ərizəyə əlavə edilən sənədlərin siyahısı.

İddia ərizəsinə aşağıdakı sənədlər əlavə edilir:

150.0.1. Cavabdehlərin və üçüncü şəxslərin sayına görə iddia ərizəsinin surətləri;

150.0.2. dövlət rüsumunun ödənilməsi haqqında sənəd;

150.0.3. iddia ərizəsinin səlahiyyətli şəxs tərəfindən imzalanmasını təsdiq edən sənəd;

150.0.4. kommersiya mübahisələri üzrə işdə iştirak edən digər şəxslər tərəfindən iddia ərizəsinin surətinin və ona əlavə edilmiş sənədlərin alınması haqqında sənəd;

150.0.5. iddiaçının öz tələblərini əsaslandırıdığı hallara dair sənədlər, əgər bu sənədlərin surətləri cavabdehlər və üçüncü şəxslərdə yoxdursa, onlara verilmək üçün bu sənədlərin surətləri;

150.0.6. onun barəsində mübahisə edildiyi halda, normativ aktın mətni;

150.0.7. müqavilə ilə və ya həmin kateqoriya mübahisələr üçün qanunda bu nəzərdə tutulmuşsa, cavabdehlə mübahisənin məhkəməyə qədər və ya pretenziya qaydasında nizama salınmasına riayət edilməsini təsdiq edən sənəd.

Mümkünlük

Məhkəmə iddia ərizəsini, daxil olmasından 10 gün müddətində qaytarmayıbsa və ya onu qəbul etməkdən imtina etməyibsə, o, qəbul edilmiş sayılır.

Kiçik iddialara dair işlər üzrə sadələşdirilmiş icraat qaydasında baxılan iddia ərizələri üzrə müddət 5 gündür.

İddia ərizəsinin qaytarılması

Nöqsanlar aradan qaldırılıb təkrar məhkəməyə müraciət edilə bilər

İddianın yolverilməzliyinə görə iddia ərizəsini qəbul etməkdən imtina

Ərizəçiyə həmin cavabdehə qarşı, həmin predmet barəsində və həmin əsaslarla yenidən iddia qaldırmağa mane olur.

ETİRAZ/MÜLAHİZƏ

İşə baxılana kimi, ona qarşı izahat verilə bilən müddətdə verilir

QARŞILIQLI İDDİA

işin baxılmasına başlanana kimi verilir

HAZIRLIQ

Məhkəmənin hazırlıq iclası ərizə məhkəməyə daxil olduqdan sonra 15 (on beş) gündən gec olmayaraq təyin olunur.

İşdə iştirak edən şəxslərə hazırlıq iclası barədə həmin iclasın keçirilməsinə ən azı 5 (beş) iş günü qalmış bu Məcəllədə nəzərdə tutulmuş qaydada məlumat verilməlidir

Ərizə və ona əlavə olunmuş sənədləri cavabdehə göndərir.

Hazırlıq iclasında işin baxılması haqqında qərardad çıxarılır

BAXIŞ

Müddətlər: 3 ay, 1 ay və ayrı-ayrı kateqoriya işlər üzrə daha qısa müddətlər

«Məhkəmə gəlir»

İclas açılır və hansı işə baxıldığı elan olunur

Proses iştirakçılarının gəlməsinin yoxlanması

Şahidlər iclas zalından çıxarılır

Məhkəmə tərkibi elan olunur və etiraz hüququ izah olunur

Tərəflərin hüquq və vəzifələrinin izahı

İddiadan imtina, cavabdehin etirafı, barışıq sazişi

İşdə iştirak edənlərin izahatları

SÜBUTLAR

Şahid ifadələri

Yazılı sübutlar

Maddi sübutlar

Yerində müayinə

Ekspert rəyi

Mütəxəssis məsləhəti

Dövlət orqanlarının rəyi

YEKUN

Məhkəmə çıxışları

Replikalar

Müşavirə

Qətnamə

Maddə 217. Qətnamənin qanuniliyi və əsaslılığı

217.1. Məhkəmənin qətnaməsi qanuni və əsaslı olmalıdır.

217.2. Qətnamə mübahisəli hüquq münasibətinin yarandığı zaman qüvvədə olan maddi hüquq normalarına və işin baxılması zamanı qüvvədə olan prosessual hüquq normalarına uyğun çıxarılmalıdır.

217.3. Qətnamə iş üzrə müəyyən edilmiş həqiqi hallara və tərəflərin qarşılıqlı münasibətinə uyğun əsaslandırılmalıdır.

217.4. Məhkəmə (hakim) öz qətnaməsini yalnız məhkəmə iclasında tədqiq olunmuş sübutlarla əsaslandırır.

Qətnamənin məzmunu

Giriş

Təsviri hissə

Əsaslandırıcı hissə

Nəticə hissə

Məhkəmə qətnaməsinin qüvvəyə minməsi

233.1. Bu Məcəllənin 355-7.4-cü, 355-13.4-cü, 355-17.3-cü, 355-18.4-cü, 355-19.3-cü və 355-22.4-cü maddələrində qeyd olunan hallar istisna olmaqla, məhkəmə qətnaməsindən şikayət verilməmişdirsə, qəbul edildiyi gündən 1 ay keçdikdən sonra qanuni qüvvəyə minir.

Məhkəmə qətnamələrinin icrası

234.1. Bu Məcəllənin 234.2-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş hallar istisna olmaqla, qətnamə qanuni qüvvəyə mindikdən sonra icra edilir.

234.2. Aşağıdakı qətnamələr dərhal icra olunur:

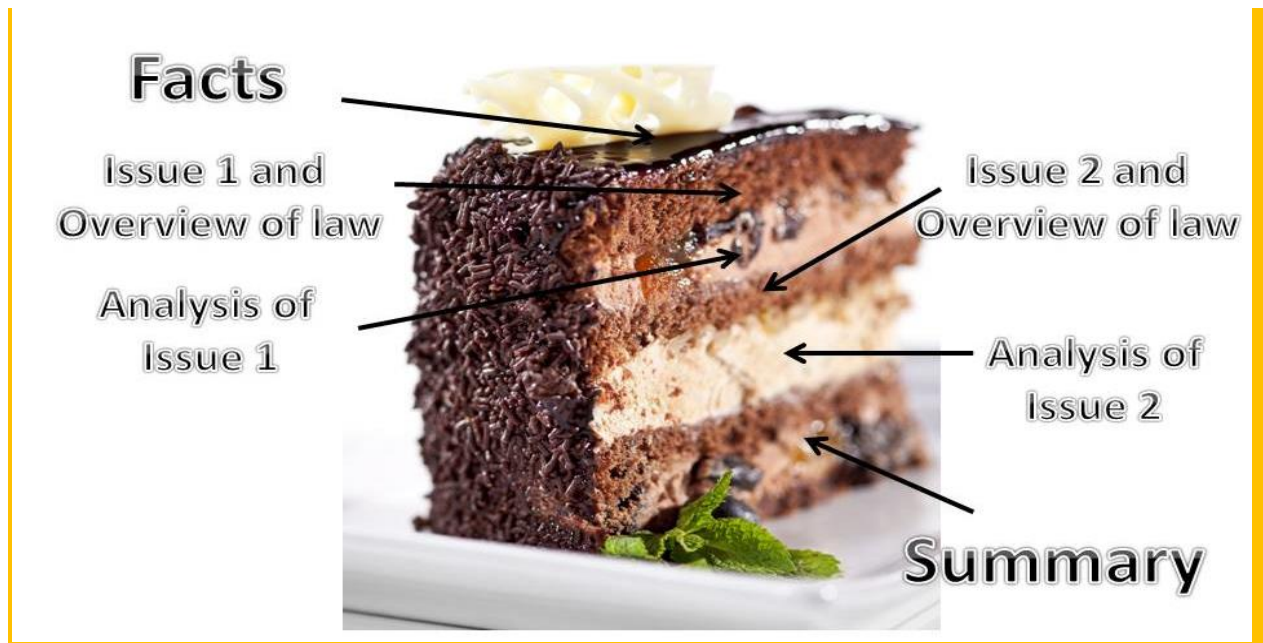
234.2.1. şəxsin saxlanılması üçün vəsaitlərin, o cümlədən alimentlərin alınması haqqında;

234.2.2. məişət zorakılığından zərər çəkmiş şəxsə uzunmüddətli mühafizə orderinin verilməsi haqqında.

HÜQUQİ MƏTN

(İddialar, ərizələr, şikayətlər, müraciətlər)

PPT

Hüquqi mətn hazırlığında dörd xarakteristik hal

- Çılgın adam: çoxlu fikirlər və ideyalar ilə dolu, yaradıcı; lakin intizamsız; yaradıcı fikirləri və mülahizələri bir yerdə toplanmır.
- Memar: mütəşəkkildir; bütün fikirləri məntiqi bir struktura salır.
- Dölgər: intizamlı; Memarın qurduğu quruluşun hər bir incə hissəsini metodik olaraq işləyir.
- Hakim: tənqidi düşüncü: hər paragrafa nəzər yetirir, sual verir, daha da yaxşılaşdırmaq üçün düzəlişlər və əlavələr edir.

- Bunlar dörd fərqli şəxsiyyət və yanaşmadır. Hamısı eyni anda birlikdə ola bilməzdi və hər biri öz işini görür;
- Onların rollarında effektiv olan şey digərlərinin vəzifəsini poza bilər. Beləliklə, hər birini bir addımda etməyə çalışmaq əvəzinə, hər biri öz növbəsində öz rolunu oynamalıdır.

Maraqlı tərəfin dinlənməsi zamanı əsas qeydlər

- Görüşə həmişə hazırlıqlı olun:
 - Əvvəlcədən mübahisə mövzusu barədə bilgilərinizi yeniləyin.
- İşin halları barədə bütün zəruri məlumatları, faktları, sənədləri əldə edin;
- İşin perspektivi haqqında yekun fikir bildirməyə tələsməyin;
- Zərurət olduqda komanda işi təşkil edin;
- Araşdırma edin:
 - Qanunvericilik
 - Məhkəmə təcrübəsi

İddianın hazırlanmasında əsas mərhələlər

- Əsas iddianı və arqumentləri müəyyən edin.
- Sənədin strukturunu və planını hazırlayın.
- Sənədi yazın.
- Redaktə edin.

Hüquqi mətn hazırlığı üzrə araşdırma mənbələri:

- www.e-qanun.az və ya <http://huquqiaktlar.gov.az>
- <http://bakuappealcourt.gov.az/az/content/decision>
- <http://supremecourt.gov.az>
- <http://www.constcourt.gov.az>

- <http://aihmaz.org/>
- <https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=home>
- <https://www.ohchr.org/EN/Countries/ENACARRegion/Pages/AZIndex.aspx>

Hüquqi mətnlər: İddialar, şikayətlər, Ərizələr = Tələblər	Tələblər: prosedurlara uyğunluq <ul style="list-style-type: none"> • Yurisdiksiya (ərazi/məhkəmə/hüquq) • İcraat üzrə ayrı-ayrı tələblər • Forma • İddia müddəti
	Mətn: <ul style="list-style-type: none"> • Struktur • İşin faktiki halları - Faktlar- sübutlar – mülahizələr • Əsaslandırma • Tələb

Faktların təsviri: yaxşı təqdimat üçün ipucları	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Yazı tonuna diqqət ➤ Vəkillik edin. Obyektiv qalmağı bacarın. ➤ Qısa yazın (?) ➤ <u>Paraqrafları işarələyin.</u> ➤ Faktları strukturlaşdırın. ➤ Başlıqlara bölün ➤ Xronoloji ardıcılıq ➤ Faktların obyektiv formada təqdim edilməsi ➤ Aydın və spesifiklik ➤ Hüquqi qeyri müəyyənliklərdən uzaq ➤ Faktları sübutlarla birgə
--	--

- Təkrarçılıq etməmək üçün istinad
- Sübutlarla güclənmiş faktların arqumentlərlə birləşməsi

Hüquqi əsaslandırma

- Aydın və sadə dildə yazın
- Hüquqi əsasları müəyyən edin
- Düzgün və dəqiq istinadlar vacibdir
- Sitatlar və çıxarışları dəqiq və nəzərəçarpan edin
- Normativ aktlara düzgün istinad edin

Bir arqumentasiya necə işləyir

- Arqumentasiya: mülahizə və nəticə.
- Nəticə, mübahisə etdiyiniz şeydir (məsələn, 'Borclunun borcunu 10 gün gecikdirməsi Alacaqlını 5 min AZN zərəərə məruz qoydu.')
- Mülahizəniz nəticəni (tələb, rəy) qəbul etmək və ya inkar etmək üçün əsas verir. Sağlam məntiqi arqumentdə, mülahizəni qəbul etmədən nəticəni də qəbul etmək mümkün deyil.

Aydın əsaslandırma

- Yaxşı bir hüquqi arqument yazmaq üçün həm nəticəni, həm də mülahizəni oxucu üçün mümkün qədər aydınlaşdırmalısınız.
- Başlanğıcdan nəticə çıxartmaq yaxşı bir fikirdir. İlk bir neçə cümlədə nəticə çıxartmalısınız. Bunun bir yolu sadəcə ifadə etməkdir: **'Bu yazıda/hissədə mən göstərməyə çalışacağam ki, ...'**
- Girişinizdə əsas arqumentlərinizin təsviri də ola bilər. Nəticənizi bildirdikdən sonra davam edə bilərsiniz: 'Mən bu iddiamı (tələbi) dəstəkləyən üç əsas səbəbi qeyd edəcəm ...', sonra nə olduqlarını qısaca söyləyin.
- Bəzən əsas arqumentlərinizi müəyyənləşdirmək üçün başlanğıcında anlayışlara dəqiqlik gətirməyiniz tələb oluna bilər.

- Məsələn, qanunun aliliyini müzakirə etmək istəyirsinizsə, açıq bir müzakirəyə girməzdən əvvəl qanunun aliliyi nə olduğunu söyləməlisiniz.

İddianın dəqiqliyi: mümkünlük

- *Mümkünlük şərtləri iddiaya mahiyyəti üzrə baxmağa imkan verən şərtlərin mövcudluğunun yoxlanılmasını nəzərdə tutur. Ona görə də, iddianın mümkünlüyü həmişə onun əsaslılığının yoxlanılmasından əvvəl aparılan hüquqi dəyərləndirmədir. (Ali Məhkəmə Plenumu, 10 aprel 2015-ci il, No.5)*
- Mülki prosessual qanunvericilik: Geri qaytarma & qəbul etməkdən imtina (152,153)
 - Mümkünlük məsələsi
 - Subyektiv hüquq
 - Səlahiyyət
 - Doğru cavabdehin seçilməsi
- Mümkünlük: İPM ilə MPM arasında fərqlər

Sual & Cavablar

İddia ərizəsinin qaytarılması & iddianın yolverilməzliyinə görə iddia ərizəsini qəbul etməkdən imtina

- Geri qaytarılma:
 - forma və məzmunu uyğunsuzluq
 - Səlahiyyət, imza, vəzifə uyğunsuzluğu
 - Ərazi aidiyyəti, rüsum, məhkəməyə qədər həll vasitəsi qaydalarına əməl etməmə
 - İddiaçının istəyi
- Qəbul etməkdən imtina:
 - Məhkəmədə baxılmalı deyilsə
 - Təkrar məhkəmə icraatının yolverilməzliyi
 - Başqa məhkəmənin icraatında eyni işin olması

İş üzrə icraatın dayandırılması, ərizənin baxılmamış saxlanması, icraata xitam verilməsi

- İcraatın dayandırılması: **İcraatı dayandırma müddətləri**
- **Ərizənin baxılmamış saxlanması:** İddianın baxılmamış saxlanması üçün səbəb olan şərait aradan qaldırıldıqdan sonra maraqlı şəxs ümumi qaydada ərizə ilə məhkəməyə yenidən müraciət etməyə haqlıdır.
- **İcraata xitam verilmə:** İşin icraatına xitam verildikdə, eyni tərəflər arasında, eyni predmet haqqında və eyni əsaslar üzrə mübahisə barəsində məhkəməyə müraciət edilməsinə yol verilmir.

Qiyabi icraat və qiyabi qətnamə

- **Qiyabi icraatın əsasları**
 - İclasın vaxtı və yeri haqqında lazımı qaydada xəbərdar edilmiş cavabdeh məhkəmə iclasına gəlmədikdə və gəlməməsinin səbəbləri barədə məlumat vermədikdə, iddiaçı buna etiraz etmədikdə, işə qiyabi icraat qaydasında baxıla bilər.
- bir neçə cavabdeh iştirak etdikdə, bütün cavabdehlər gəlmədikdə
- işə qiyabi baxılmasına iddiaçının razılığı yazılı formada olmalıdır.

Qiyabi qətnamənin yolverilməzliyi

- gəlməmiş tərəf **bu Məcəllə ilə müəyyən olunmuş qaydada** xəbərdar edilməmişsə;
- tərəf üzürlü səbəbdən məhkəməyə gəlmədikdə və ya məhkəməyə gəlməməyin səbəblərinin təbii fəlakətlə və ya digər qarşısıalınmaz hadisə ilə əlaqədar olması məhkəmədə aşkar məlum olduqda.
- Bu hallarda işə baxılması təxirə salınır.

Kazus

Lalə və Əli 27.04.12 tarixində rəsmi nikaha daxil olublar. Əli polisdə işləyir, rəsmi aylıq gəliri 800 manat təşkil edir. Əli 13.08.13-də öz adına iki otaqlı mənzil və bir il sonra avtomobil alıb. Birgə nikahlarından 15.03.15-də Nərmin adlı qızları doğulub. Arvadı və qızı Bakı şəhəri, Nəsimi rayonu, Sahib Zamanov küçəsi, ev 23, mənzil 47 ünvanında yerləşən həmin mənzildə qeydiyyatda olmaqla birgə yaşayırlar.

Əli, evləndikdən sonra Laləni ali hüquq təhsili olmasına baxmayaraq, işdən çıxardı. Onun fikrincə qadına hüquqsünaşlıq kimi kişi işində işləmək yaraşmaz. O, Laləyə facebookdan, instagramdan istifadə etməyə icazə vermir, mütəmadi telefonundakı yazışma və zənglərə nəzarət edir. Ondan icazəsiz rəfiqələri ilə görüşməyə,

anasıgilə getməyə məhdudiyyətlər qoyub. Qısa ətəklər, dar paltarlar geyinməyə icazə vermir. Evdə yemək bişirilmədikdə, paltarları ütülənmədikdə Lalə ilə mübahisələr edir, vəzifələrinin öhdəsindən gələ bilmədiyini deyir. Əli mütəmadi olaraq Laləni onun müəyyən etdiyi qaydalara əməl etmədikdə və ya əməl etmədiyini düşündükdə döyür, saçından tutub sürüyür, təhqir və təhdid edir. Bütün bunları qızı Nərmnin gözləri qarşısında edir. Həmçinin qeyd edilməlidir ki, Lalə vaxtilə ərinin pis rəftarları səbəbindən qızı Nərmninə hamiləyəkən abort etdirmək istəsə də əri buna icazə verməyib.

Lalə sizə müraciət edib, ərinin ona qarşı zorakılıqlarından müdafiə olunmaq, boşanmaq və uşağı özündə saxlamaq istəyir. Həmçinin, başqa yaşayış yerinin olmadığına görə evdən çıxarsa, küçədə qalacağından qorxur və uzun müddətdir ixtisasından uzaq qaldığı üçün də həm özünü, həm də uşağını dolandırmaq üçün normal maaşlı iş tapa bilməyəcəyini də bildirir.

1-ci qrup üzrə tapşırıqları icra edən hüquqşünaslar Lalənin məruz qaldığı zorakılıqdan müdafiə işini həll etmək üçün:

1. Tətbiq ediləcək hüququ (qanunları, müvafiq maddələri) müəyyən edir.
2. Məhkəmədən kənar hansı qurumlara müraciət etməyin mümkünlüyünü müəyyən edir. Həmin qurum(lara) ərizə hazırlayır.
3. Müraciət ediləcək məhkəməni müəyyən edib, zəruri prosessual qaydalara uyğun müvafiq ərizəni hazırlayın.

2-ci qrup üzrə tapşırıqları icra edən hüquqşünaslar Lalənin boşanma, aliment və uşağın qəyyumluğu məsələlərini həll etmək üçün:

1. Boşanma, aliment və uşaqla ünsiyyət hüquqlarına dair tətbiq ediləcək hüququ (qanun və maddələri) müəyyən edir.
2. Müraciət ediləcək məhkəməni müəyyən edib, zəruri prosessual qaydalara uyğun müvafiq ərizəni hazırlayır.

3-cü qrup üzrə tapşırıqları icra edən hüquqşünaslar kənd üzrə mülkiyyətin bölgüsü işini mübahisələndirmək üçün:

1. Tətbiq ediləcək hüququ (qanunları, müddəaları) müəyyən edir.
2. Müraciət ediləcək məhkəməni müəyyən edib, zəruri prosessual qaydalara uyğun müvafiq ərizəni hazırlayır.